

عوامل خطرزای بیماری‌های قلبی عروقی در سالمندان

افضل شمسی^{*}, عباس عبادی^۱, MSc, PhD

^{*}دانشکده پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی جیرفت، ایران

^۱دانشکده پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌ا... (جع) تهران، ایران

چکیده

مقدمه: بیماری قلبی عروقی مهم‌ترین عامل مرگ و میر در زنان و مردان سراسر جهان است. هدف از این مطالعه "بررسی عوامل خطرزای بیماری‌های قلبی عروقی در سالمندان" بود.

روش‌ها: این مطالعه توصیفی بر روی 382 نفر سالمند در سال 1388 انجام شد. نمونه‌گیری به روش تصادفی - خوش‌های بود و نمونه‌ها از مناطق مختلف شهر تهران انتخاب شدند. داده‌های پژوهش بوسیله پرسشنامه پژوهش‌گر ساخته مشتمل بر برخی از عوامل خطرزا، همچنین اندازه‌گیری قد و وزن (شاخص توده بدنی)، فشارخون، چربی خون و قند خون ناشتا جمع‌آوری شد. داده‌ها با آمار توصیفی و تحلیلی و با استفاده از نرم افزار SPSS 17 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: شیوع عوامل خطرزای بیماری‌های قلبی عروقی به ترتیب شامل چاقی و اضافه وزن (48/1 درصد)، تری گلیسرید بالا (37/2 درصد)، نداشتن فعالیت ورزشی (36/4 درصد)، کلسترول بالا (32/2 درصد)، فشارخون سیستولیک (31/4 درصد) و دیاستولیک بالا (28 درصد)، بیماری قلبی عروقی (27/3 درصد)، مصرف دخانیات (19/7 درصد)، قندخون ناشتا بالا (14/7 درصد)، سابقه مثبت فامیلی (4/13 درصد) نشسته و بی-تحرک (13/1 درصد) بودند. همچنین شیوع کلیه عوامل خطرزای بیماری قلبی عروقی به جز قند خون ناشتا، بی-تحرکی و نداشتن فعالیت‌های ورزشی در مردان نسبت به زنان بیشتر بود ($p<0.05$).

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که عوامل خطرزای بیماری‌های قلبی عروقی شیوع قابل توجهی دارند و شیوع این عوامل در مردان نسبت به زنان بیشتر است. از این رو بکارگیری آموزش افراد، غربال‌گری و کنترل عوامل خطرزا توصیه می‌شود.

واژگان کلیدی: بیماری قلبی عروقی، عوامل خطرزا، شیوع، سالمند.

Risk Factors of Cardiovascular Diseases in Elderly People

Shamsi A.* Msc, Ebadi A.^۱ PhD

*Faculty of Nursing, Jiroft University of Medical Sciences , Jiroft, Iran

1. Faculty of Nursing, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Abstract

Introduction: Cardiovascular diseases are the major cause of mortality in women and men all over the world. This study aimed to evaluate the prevalence of cardiovascular diseases and associated risk factors in the elderly people.

Methods: This descriptive study has been done on 382 elderly people in 2009. Samples were chosen from different regions of Tehran city by random-cluster sampling method. Data was collected by researcher made questionnaire and also measurement of the height and weight (body-mass index), blood pressure, blood lipids and fasting blood sugar. The data analyzed using descriptive-analytical statistical method and SPSS 17 software.

Results: Risk factors of cardiac vascular diseases (and their prevalence) included obesity and overweight (48.1%), high triglyceride (37.2%), lack of exercise (36.4%), high cholesterol (32.2%), high systolic (%31.4) and diastolic (28.0%) blood pressure, cardiovascular diseases (27.3%), tobacco consumption (19.7%), high fasting blood sugar (14.7%), and positive family history (13.4%). Prevalence of different risk factors of cardiac vascular diseases was significantly higher in men than women ($P<0.05$) except fasting blood sugar, physical inactivity and lack of exercise.

Conclusion: The results of the present study showed that the prevalence of risk factors for cardiac vascular diseases was high and higher in men than women. Therefore, educating individuals, control of risk factors and screening are suggested.

Keywords: Cardiovascular disease, Risk factors, Prevalence, Elderly people.

*نویسنده مسؤول: افضل شمسی، تمام درخواست‌ها باید به نشانی afzal_sh63@yahoo.com فرستاده شود.

مقدمه

در سالمدان و همچنین مقایسه این عوامل در زنان و مردان سالمدان شهر تهران " انجام شد.

روش‌ها

این مطالعه توصیفی بر روی 382 نفر زن و مرد بالاتر از ۶۵ سال انجام شد. نمونه‌گیری به روش تصادفی - خوشای به این صورت که با مراجعه حضوری به محل سکونت سالمدان در مناطق مختلف شهر تهران (شمال، شرق، غرب و مرکز) انتخاب شدند. داده‌های پژوهش پس از کسب رضایت آگاهانه افراد مورد پژوهش و دادن اطمینان به آنان درمورد محترمانه ماندن اطلاعات آنان، بوسیله پرسشنامه پژوهشگر ساخته جمع آوری شد، این داده‌ها مشتمل بر سوالاتی در مورد سن، جنس، تأهل، میزان تحصیلات، شغل فعلی و قبلی، سابقه بیماری‌های قلبی-عروقی، سابقه فامیلی بیماری قلبی-عروقی و مدت زمان ابتلا و روش‌های درمانی آن، مصرف سیگار (به فردی که در حال حاضر سیگار می‌کشد یا طی دوازده ماه اخیر ترک کرده است گفته می‌شود)، انجام فعالیت‌های ورزشی، میزان و مدت زمان انجام این فعالیت‌های ورزشی بود. سایر داده‌ها شامل اندازه-گیری قد و وزن (شاخص توده بدنه بین 30-25 و بالاتر از 29/9 کیلوگرم بر متر مربع به ترتیب به عنوان اضافه وزن و چاقی در نظر گرفته شد)، فشارخون (فشارخون سیستولیک 140 میلی‌متر جیوه و بیشتر و دیاستولیک 90 میلی‌متر جیوه یا بیشتر و یا استفاده از داروهای پایین‌آورنده فشارخون به عنوان فشار خون بالا (تعريف شد)، چربی خون (کلسترول 200 ml/dl و بالاتر و تری گلیسرید 150 و بیشتر و یا استفاده از داروهای پایین‌آورنده چربی خون به عنوان چربی خون بالادر نظر گرفته شد)، قند خون ناشتا (قند خون ناشتا 126 و بالاتر یا مصرف داروهای پایین‌آورنده قند خون به عنوان قند خون بالا در نظر گرفته شد) بود.

برای تعیین روابی‌پرسش نامه از نظرات ده نفر از اساتید و متخصصان قلب (روابی محتوی) و برای پایایی آن از آزمون مجدد (r) = 0.95) کمک گرفته شد. همچنین فشار خون نیز در دو ساعت ناشتا بودن اندازه‌گیری شد. آزمایشات بیوشیمیایی پس از دوازده نوبت و به فواصل مختلف و در حالت نشسته اندازه‌گیری و میانگین آن به عنوان فشارخون فرد تعیین شد. قد و وزن افراد بدون کفش و با حداقل قیاس اندازه‌گیری و شاخص توده بدنه (به صورت تقسیم کردن وزن بر مجدور قد) محاسبه شد. در نهایت اطلاعات جمع آوری شده از طریق نرم افزار SPSS17 و با کمک آزمون‌های آماری کای اسکوار، دقیق فیشر و ضریب همبستگی پیرسون ارزیابی و $p < 0/05$ به عنوان سطح معنی‌داری در نظر گرفته شد.

بیماری‌های قلبی عروقی مهم‌ترین علت مرگ و میر در ایالات متحده است و بخش زیادی از مرگ و میر‌ها در سراسر جهان را به خود اختصاص می‌دهد [1]. بر اساس گزارش سازمان بهداشت جهانی سالانه حداقل پانزده میلیون مرگ ناشی از بیماری‌های قلبی عروقی در جهان اتفاق افتاده است که این میزان، سی درصد از کل مرگ و میرها بوده است [2]. همچنین این بیماری سالانه باعث بیش از مرگ و میر ناشی از سلطان‌ها، تصادفات و دیابت در این کشور است [3]. مطالعات نشان داده که شیوع بیماری قلبی عروقی به ترتیب در سانتیگو (32/2 درصد)، سائوپائولو (19/8 درصد)، بربیجستون (11/1 درصد) و مکزیکو‌سیتی (10/0 درصد) است [4]. بیماری قلبی عروقی می‌تواند باعث افزایش مرگ و میر، ناتوانی، پایین آمدن کیفیت زندگی، تحمیل هزینه‌های سنگین و مشکلات اجتماعی فراوانی شود [5]. از لحاظ اقتصادی هزینه‌های مرتبه با این بیماری در حدود چهارصد میلیارد دلار تخمین زده شده است [1]. در کشور انگلستان نیز برای بیماری‌های عروق کرونر در حدود 1/6 میلیارد پوند در سال و هزینه مراقبت‌های بیمارستانی این بیماری 55 درصد از کل هزینه‌ها را تشکیل می‌دهند [5]. در ایران نیز اولین و شایع‌ترین علت مرگ و میر بیماری‌های قلب و عروق است [7] و بروطی آمار بهشت زهرا تهران هر ماه بین 900 تا 1200 نفر در شهر تهران به دلیل بیماری قلبی فوت می‌کنند [8]. همچنین پژوهش‌های انجام شده در ایران، شیوع بیماری‌های قلبی عروقی را 32/2 درصد [9] و همچنین سابقه دیابت، هیپرتانسیون و مصرف سیگار به ترتیب 38 درصد، 32 درصد و 40 درصد گزارش کردهند [2]. از لحاظ اقتصادی هزینه درمانی این بیماران سنگین بوده بطوری که در سال 1378 در حدود 500 میلیارد تومان برای درمان این بیماران هزینه شده است [10]. چندین عامل باعث افزایش بیماری‌های قلبی عروقی می‌شوند شامل سن، جنس، ارث که در اختیار افراد نبوده و قابل تغییر نیستند ولی مصرف دخانیات، فشار خون بالا، قند خون غیر طبیعی، چربی خون بالا، استرس، چاقی و کم تحرکی در اختیار افراد بوده و قابل تغییر هستند [11]. مطالعات در کشور اسپانیا نشان داد که شیوع عوامل خطرزای قلبی به ترتیب هیپرکلسترولمیا (46/7 درصد)، فشارخون بالا (37/6 درصد)، سیگار (28/8 درصد)، چاقی (6/2 درصد) و دیابت (2/6 درصد) است. [12]. از آنجا که هر چه افراد در معرض عوامل خطرآفرین بیشتری باشند استعداد بیشتری برای بروز بیماری قلبی خواهند داشت [13] و با افزایش سطح آموزش، غربال-گری و کنترل این عوامل می‌توان از تأخیر اندامت [14]، بنابراین این پژوهش با هدف ویژه "بررسی عوامل خطرزای بیماری قلبی عروقی

لحاظ آماری معنی دار نبود ($p > 0/05$). همچنین 17/3 درصد از مردان و 14/9 درصد از زنان دارای سطح کلسترول 200 و بالاتر بودند که از نظر آماری بین دو جنس تفاوت آماری معنی داری وجود داشت. ($p < 0/05$). در حالی که 18/1 درصد از زنان و 19/1 درصد از مردان دارای سطح تری گلیسرید 150 و بالاتر بودند که بین دو جنس تفاوت معنی دار آماری وجود نداشت ($p > 0/05$). توزیع فراوانی عوامل خطرزا در واحدهای مورد پژوهش بر حسب سن در جدول 2 آمده است. میانگین‌های به دست آمده برای شاخص توده بدن 24/9 ± 4/68، فشارخون سیستولیک 132/0 ± 17/5، دیاستولیک 79/63 ± 11/6، کلسترول 188 ± 52/19 و برای قند خون ناشتا نیز 102/3 ± 39/1 گزارش شد.

بحث

چندین عامل خطر که باعث ایجاد و پیشرفت بیماری‌های قلبی عروقی می‌شوند شامل دیابت، فشارخون، چربی خون بالا، عدم تحرک، نداشتن فعالیتهای منظم ورزشی، سابقه فامیلی مشبت بیماری قلبی، چاقی و مصرف دخانیات هستند [15]. میانگین عوامل خطرزای به دست آمده در این پژوهش با مطالعات مشابه خارجی همخوانی دارد بهطوری که در مطالعه کارول و همکاران [16]

یافته‌ها

مشخصات فردی نمونه‌ها شامل 205 نفر (7 درصد) مرد و 177 نفر (46/3 درصد) زن با میانگین سنی $74/1 \pm 9/0$ سال بود. افراد از لحاظ سنی به سه گروه 74-65، 75-90 و بالاتر از 90 سال تقسیم شدند. 4/2 درصد نمونه‌ها مجرد، 6/40 درصد متاهل، 9/4 درصد مطلقه و 8/45 درصد همسر فوت شده بودند. از نظر شغل قبلی 44/2 درصد از نمونه‌ها خانه دار، 9/2 درصد کارگر، 18/6 درصد کارمند، 8/0 درصد بیکار و 27/2 درصد شغل آزاد داشتند همچنین 72/3 درصد نمونه‌ها بی‌سواد و 27/7 درصد باسواد بودند. سابقه بیماری قلبی عروقی در 16/8 درصد از مردان و 10/5 درصد از زنان و همچنین سابقه مشبت فامیلی بیماری قلبی نیز در 7/9 درصد مردان و 5/5 درصد زنان وجود داشت که بین دو جنس از لحاظ آماری ارتباط معنی داری وجود نداشت ($p > 0/05$). همچنین 16/8 درصد از مردان و 2/9 درصد از زنان، سابقه مصرف دخانیات را داشتند که تفاوت در دو جنس از لحاظ آماری معنی دار بود ($p < 0/001$). از لحاظ آماری بین میزان تحرک، انجام فعالیتهای ورزشی با جنس و همچنین رده‌های مختلف سنی در سالماندان ارتباط آماری معنی داری وجود داشت ($p < 0/001$) در حالی که بین شاخص توده بدن در دو جنس ارتباط معنی داری آماری مشاهده نشد

جدول شماره 1. توزیع فراوانی عوامل خطرزا در واحدهای مورد پژوهش بر حسب جنس

	زن	مرد		جنس	وضعیت	عامل
		درصد	میزان			
P<0.001	13/6	52	27/2	104	فعال و پر تحرک	وضعیت تحرک
	25/7	98	20/4	78	کم تحرک	نشسته و بی تحرک
	7/1	27	6/0	23	نشسته و بی تحرک	
P<0.001	6/3	24	18/1	69	مکررا	فعالیت ورزشی
	20/2	77	19/1	73	گاهی اوقات	خیلی کم یا هرگز
	19/9	76	16/5	63	خیلی کم یا هرگز	
P>0.05	5/0	19	8/6	33	کمتر از 20 (لاگر)	شاخص توده بدنی
	17/5	67	20/7	79	20 تا 25 (نرمال)	30 تا 35 (اضافه وزن)
	15/2	58	15/7	60	30 تا 35 (اضافه وزن)	
	8/6	33	8/6	33	بیش از 30 (چاق)	بیش از 30 (چاق)

میانگین فشارخون سیستولیک 134±15/0 و فشارخون دیاستولیک 80±10/0 بود و در مطالعه کارالیس و همکاران [17] نیز میانگین قند خون ناشتا 98/5±43/6 و کلسترول 197/2±39/1 گزارش شد. در پژوهش حاضر بیماری‌های قلبی در مردان نسبت به زنان شایع تر بود. همچنین در چندین مطالعه مشابه خارجی نیز چنین نتیجه‌های حاصل شد [16,18,19].

(جدول شماره 1). ($p > 0/05$) 31/4 درصد از واحدها (17/5 درصد مرد و 13/4 درصد زن) فشار خون سیستولیک 140 میلی متر جیوه و بالاتر و 28 درصد مرد و 3/11 درصد زن) نیز فشارخون دیاستولیک 90 میلی متر جیوه و بالاتر داشتند که بین دو جنس از لحاظ آماری ارتباط معنی داری وجود نداشت ($p > 0/05$). قند خون ناشتا در 14/7 درصد از سالماندان 6/3 درصد از مردان و 8/4 درصد از زنان (126 و بالاتر بود که از

جدول شماره 2. توزیع فراوانی عوامل خطرزا در واحدهای مورد پژوهش بر حسب سن
مدت زمان ابتلا کمتر از 5 سال 5-10 سال بیشتر از 10 سال

عوامل خطرزا	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
دیابت	23	34/8	15	22/8	28	42/4	28
چربی خون	34	36/2	32	36/4	25	27/4	25
فشار خون	28	23/7	41	36/2	45	40/1	45
بیماری قلبی - عروقی	38	36/9	39	37/3	27	25/8	27
صرف دخانیات	2	3/1	7	10/2	66	86/7	66

گزارش نکرده‌اند [9]. ارتباط افزایش سطح کلسترول خون و بیماری قلبی به خوبی ثابت و پذیرفته شده است [13]. در این پژوهش شیوع کلسترول 200 و بالاتر و همچنین تری گلیسرید 150 و بالاتر در مردان نسبت به زنان بیشتر بود که چنین نتایج مشابهی نیز در سایر مطالعات داخلی و خارجی مشاهده شد [2,24]. چاقی از جمله عوامل ایجاد کننده بیماری‌های قلبی - عروقی است [7] که انجمان قلب آمریکا چاقی را بزرگ‌ترین عامل قابل تغییر در بیماری‌های عروقی کرونر قلب دانسته است [30].

شاخص توده بدنی 30 و بالاتر (چاقی) در این پژوهش در هر دو جنس برابر بود در حالی که در سالمندان با افزایش سن در هر دو جنس درصد چاقی نیز کاهش می‌یابد [31] که این با نتایج حاصل از مطالعه هنیس و همکاران نیز همخوانی دارد [21].

نتیجه‌گیری

در نهایت نتایج این پژوهش نشان داد که عوامل خطرزا بیماری قلبی عروقی در سالمندان شهر تهران دارای شیوع قابل توجهی است. همچنین شیوع کلیه عوامل خطرزا به جز قند خون ناشتا، بی تحرکی و نداشتن فعالیت‌های ورزشی در مردان نسبت به زنان بیشتر است به طوری که در مجموع شیوع عوامل خطرزا بیماری‌های قلبی عروقی در سالمندان مرد نسبت به سالمندان زن بیشتر است. بنابراین امید است با کاربرد آموزش برای تغییر شیوه زندگی، همچون قطع استعمال دخانیات، اجرای برنامه‌های ورزشی منظم، اصلاح رژیم غذایی، شاخص توده بدنی مناسب از پیشرفت عوارض ناشی از بیماری قلبی عروقی جلوگیری نمود و بتوان گامی برای کاهش معلولیت و مرگ و میر ناشی از این بیماری و ارتقا سطح سلامت جامعه برداشت. در نهایت پیشنهاد می‌شود به منظور بررسی گستردگی و دقیق‌تر، پژوهشی با اهدافی مشابه پژوهش حاضر در رده‌های سنی مختلف و سایر شهرهای کشور انجام گیرد و نتایج آن با نتایج این پژوهش مقایسه شود.

سابقه فامیلی مثبت بیماری قلبی عروقی در این پژوهش همانند مطالعه‌ی نجفی و همکارانش در مردان نسبت به زنان بیشتر گزارش شد. مصرف دخانیات به عنوان بزرگ‌ترین عامل مرگ قابل کنترل جهان [20] و یکی از سه عامل عمدۀ در ایجاد بیماری شریان کرونر است [21]. در این پژوهش مصرف دخانیات، در مردان به طور معنی داری نسبت به زنان بیشتر بود. مطالعه کارول و همکاران نیز مؤید آن است که مصرف سیگار در مردان (6/13 درصد) نسبت به زنان (5/2 درصد) به طور معنی‌داری (p<0.001) بیشتر است که این در سایر مطالعات مشابه نیز مشاهده شد [22,23,16].

پر فشاری خون یکی از مهم‌ترین عوامل خطر برای بیماری‌های قلبی عروقی محسوب می‌شود [24] که در پژوهش حاضر شیوع هر دو فشارخون سیستولیک 140 و بالاتر و دیاستولیک 90 و بالاتر در مردان نسبت به زنان بیشتر بود که این مشابه با نتایج سایر پژوهش‌های داخلی (شیوع فشار خون سیستولیک و دیاستولیک در مردان به ترتیب 25/0 درصد ، 21/1 درصد و در زنان نیز به ترتیب 16 درصد، 20 درصد) است [23, 25]. در حالی که قند خون 126 و بالاتر در زنان نسبت به مردان شیوع بیشتری داشت. گابریل و همکاران نیز در مطالعه خود نشان داد که شیوع قند خون ناشایستای 126 و بالاتر در سینین بالاتر از 65 سال در زنان (3/13 درصد) نسبت به مردان (2/12) بیشتر است [26]. از طرفی سیستم قلبی - عروقی تحت تأثیر عدم تحرک قرارمی گیرد به طوری که عدم تحرک خطر بیماری قلبی را افزایش می‌دهد [27]. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که تحرک و انجام فعالیت‌های ورزشی در مردان 27/2 درصد نسبت به زنان 13/6 درصد از درصد بیشتری برخوردار است همچنین با افزایش سن به طور معنی‌داری میزان فعالیت ورزشی و تحرک در هر دو جنس کمتر می‌شود و این به خاطر این است که با افزایش سن توانایی‌های عملکردی افراد کاهش یافته و متعاقب آن تحرک و فعالیت نیز کمتر می‌شود [28] که این مشابه نتایج حاصل از پژوهش‌های داخلی [29] و خارجی بود [23,13]. همچنین شریفی را در مطالعه خود نشان داد که 26/6 درصد سالمندان به طور مداوم نرمش می‌کرددند و 46/2 درصد آنان هیچ‌گونه فعالیت نرمشی را

تشکر و قدردانی

در نهایت از اساتید و کلیه پرسنل که در جمع آوری اطلاعات همکاری نمودند و همچنین تمام سالمندان عزیزی که ما را در انجام این پژوهش یاری کردند، تشکر و قدردانی می‌شود.

References

1. Christopher P, Cannon MD. Cardiovascular disease and modifiable cardiometabolic risk factors. Clinical Cornerstone. 2007;8(3):11-28.
2. Najafi Kaliani M. Assessment situation obesity and lipidemia in caught patients to 3-coronary vascular stenosis that is coronary artery bypass graft candidate. Journal of Army Univ. 2008;8(1):8-14. [Persian]
3. Debral L, Canter BA, Marvin D Atkins MD, Catherine J, Meneal MD. Risk factor Treatment in ventricular women at risk for cardiovascular disease. Journal of Surgical Research. 2008;89(3):7-14.
4. Polychronopoulos D. Diet, lifestyle factors and hypercholesterolemia in elderly men and women from Cyprus. Arch Intern Med. 2005; 164(15):1609-16.
5. Mosca L. Evidence based guide lines for cardiovascular disease prevention in woman. Circulation. 2007;11(5):1481-501.
6. Nezafati MH. New cares in the heart cardio-surgical. 1st ed. Mashhad. Hamdel. 2008; 24. [Persian]
7. Maghsod Nia Sh. Primary of medical care of elderly with colleague of universal health organization. Tehran. University of Scientific Welfare and Rehabilitation. 2007; 71. [Persian]
8. Mehdinia M. New found in the prevention cardiovascular risk factors, abstracts article cardiovascular nursing, cardiovascular of international congress thirteenth, 2007; 173. [Persian]
9. Sharifi rad Gh. Examination of relationship cardiovascular disease in elderly, Members of retired center in Esfahan with record of physical activity in middle age period 2007.Gonabad Mag. 2007;12(3):2-4. [Persian]
10. Dizji S. Lifestyle of eskimik coronary artery diseases that bedridden in heart center Shahid Lavasani in Tehran 2007. Mag of Tabriz.2007;4(3):14-21. [Persian]
11. Demetrius JP. Cardiovascular risk in Men, The Journal of Nurse Practitioners, 2007;3(6):404-409. Available from: <http://www.npjournal.org>.
12. Hwang Y, Jee J, Young Oh E, Choi YH, Lee MS, Kim KW, et al. Metabolic syndrome as a predictor of cardiovascular disease and type 2 diabetes in korea, International Journal of Cardiology, 2009;134(3):313-321. Available from: <http://www.internationaljournalofcardiology.com>.
13. Smeltzer Sc Bare BG, Brunner Sudarths. Text book of Medical Surgical Nursing, 11th ed, Philadelphia, Lippincott Williams & Wilkins. 2008:126.
14. Ridker PM. Development and validation of improved algorithms for the assessment of global cardiovascular risk in women: The Reynolds risk score. JAMA. 2007; 297(6): 611.
15. Pramparo P, Montano C, Barcelo A, Avezum A, Wilks R. Cardiovascular diseases in Latin America and the Caribbean: The present situation, Prevention and Control 2007; published online 9 May 2007, <http://www.precon-journal.com>.
16. Carols L, Mantilla T, Taboada M, Soler B, Tranche S, Rodriguez I, et al. Gender differences in evidence-based pharmacological therapy for patients with stable cardiovascular diseases. INT J Cardio.2008;12(1):115.
17. Karalis K, Alegakis K, Kafatos AG, Koutis AD, Vardas PE, Lionis CD. Risk factor for ischemic heart disease in a cretan rural population. BMC public health. 2007;7(2):351.
18. Thom T, Haase N, Rosamond W. Heart disease and stroke statistics-2006 update: a report from the American Heart Association Statistics Committee and Stroke Statistics Subcommittee. Circulation. 2006;14;113(6):e85-151. Available from: www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed.
19. Pilote L, Dasgupta K, Guru V, Humphries K, McGrath J, Norris C, A comprehensive view of sex-specific issues related to cardiovascular diseases CMAJ. 2007;54(6):176.
20. Heanle M. Over weight, physical activity, tobacco and alcohol, consumption in a cross sectional random sample of German adults BMC Public Health. 2006;3(4):233.
21. Hennis A, Hambleton I, Fraser H, Tulloch M, Barcelo A, Hassel T. Risk factors for cardiovascular disease in the elderly in Latin America and Caribbean. prevention and control. 2006;45(2):175-185.
22. Demosthenes B, Lokianous S, Christos P, Christodoulos S, Dimetrios K. Cigarette smoking and myocardial infarction in men and women: A case-control study, International Journal of Cardiology. 2007;116(6):371-375.
23. Fallah, L, The prevalence cardiovascular diseases risk factors and awareness patient of this risk factors in patient in the cardiac care unit Iran university of Medical Science Hospital, Journal of Gorgan. 2007;4(1): 23.[Persian]

24. Donato P, Giulini N, Bacchi Modena A, Cicchetti G, Comitini G, Cristiani P, et al. Risk factors for high blood pressure in women attending menopause clinics in Italy. European Menopause Journal. 2006;53(1):83-88.
25. Agheli N. assessment of the prevalence cardiovascular disease risk factors in population 35-65 years in Tehran city. End Research Planning. 1999;36(1):102-3.
26. Gabriel R, Alonos M, Segura A, Tormo M, Artigao M, Banegas J, et al. Prevalence, geographic distribution and geographic variability of major cardiovascular risk factors in Spain. Rev Esp Cardio. 2008;61(10):1030-40.
27. Potter, Perry. Basic of nursing: Essentials for practice. 6th ed. Philadelphia. Elsevier. 2007;994-5.
28. Mosavi N. Guide health for elderly. 1st ed; Tehran. sadr. 2007;14.
29. Agheli N. The prevalence of cardiovascular risk factors among population Rasht and Qazvin, Journal of Qazvin univ of med. Sic. 2005;35(1):59-65.
30. Rostami N. Cardia-health, women's guide to have cardia-health. 1st ed. Tehran. Meeyar. 2008;23. [Persian]
31. Mittendorfer B, Peterson L. Cardiovascular consequences of obesity and targets for treatment, Drug Discovery Today Therapeutic Strategies. 2008; 5(1): 53-61.